

РЕЦЕНЗИЯ

ОТ

доц. д-р Вили Славчев Захариев, д.м.

Катедра „Превантивна медицина” – Медицински университет – София

Относно: Конкурс за заемане на академичната длъжност „професор” в област на висше образование 7. „Здравеопазване и спорт”, професионално направление 7.1. „Медицина” и научна специалност **„Медицина на бедствените ситуации”** за нуждите на Катедра по Медицина на бедствените ситуации и Морска медицина към Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна. Обн., ДВ, бр. 36 / 27.04.2018 г.

В обявения конкурс участва един кандидат: **д-р Христианна Ангелова Романова - Радева**, доктор по медицина, доцент и ръководител Катедра „Медицина на бедствените ситуации и Морска медицина”, Факултет „Обществено здравеопазване” към Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна, с документи, съгласно изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Р България и Правилника за развитието на академичния състав в МУ – Варна.

I. Биографични данни

Доц. д-р Христианна Романова е родена на 01.06.1955 г. в гр. Попово. Завършва медицина през 1979 г. в Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна. Започва професионалния си път като участъков терапевт в ОНС - Толбухин. От 1980 г., след успешно издържан конкурс е назначена за асистент във Висш медицински институт – Варна, където работи последователно като асистент, старши асистент и главен асистент. През 1985 г. придобива специалност „Организация на медико-санитарната защита”, която по-късно е приравнена на „Медицина на бедствените ситуации (на катастрофите)”. От юли 2006 г. е доктор по научната специалност „Медико-санитарна защита”, след успешно защитен дисертационен труд на тема: „Бедствени ситуации във Варненски регион и възможни хигиенно-епидемиологични проблеми”, а от януари 2008 г. доцент по Медицина на бедствените ситуации. През месец март 2017 г. доц. Романова е утвърдена за ръководител Катедра по Медицина на бедствените ситуации и Морска медицина към МУ – Варна.

Д-р Романова придобива допълнителни професионални умения чрез участието си в различни специализирани курсове и семинари в Бордо, Киев, Москва и др. по въпросите на Медицина на бедствените ситуации.

Доц. Романова е Национален консултант по Медицина на бедствените ситуации; член на Националния съвет по качество на обучение и квалификация в системата на спешната медицинска помощ; член на редица научни журита; рецензент на статии, научни списания и сборници в сферата на Медицина на бедствените ситуации; член на редакционната колегия на сп. Scripta Scientifica Salutis Publicae; член е на БЛС, Българското дружество по Медицина на катастрофите, Дружеството по Медицинска география и Съюза на учените в България – клон Варна.

Кандидатът притежава добри компютърни умения и езикова подготовка по руски, немски и английски.

II. Научно-изследователска дейност

За участие в настоящия конкурс доц. Романова представя списък от 56 научни труда, представени в таблица 1.

Таблица 1. Научни трудове след заемане на академичната длъжност доцент

Публикации	Брой
1. Общ брой представени научни трудове:	56
- на кирилица	40
- на латиница	16
2. Според участието на автора в представените работи:	
- самостоятелни	10
- първи автор	22
- втори и следващ автор	24
3. Според вида на научните трудове:	
- монографии и учебници	9
- публикации в български научни списания	37
- публикации в чуждестранни научни списания	2
- публикации в сборници с научни доклади	8

От тях 10 са самостоятелни и в 22 е първи автор. Втори и следващ автор е във 24 публикации. Седем от монографиите и учебниците са самостоятелни. Съавтор е в две от тях. В чуждестранни научни списания са отпечатани 2 публикации, а 37 в български списания. Към научната продукция на кандидата трябва да се отбележат и научните публикации в сборници от национални и международни конгреси и симпозиуми – 8.

Доц. Романова участва в подготовката, изготвянето и реализацията на три научни проекта: „Бедствията – трудно преодолима дискриминация на инвалидите“, „Безотказна консултация и помощ на инвалидите“ и „В помощ на инвалидите и обслужващите ги“. Научен ръководител е на трима докторанти и научен консултант на един, като всички разработвани дисертации са по научната специалност **„Медицина на бедствените ситуации“**.

Към научната продукция на кандидата трябва да се отбележи и участието в 48 научни прояви – национални и международни конгреси и симпозиуми, след заемане на академичната длъжност доцент. Доц. Романова участва с разработени становища и рецензии в седем научни журита.

III. Характеристика на научната дейност на кандидата

Научните изследвания на доц. Романова са основно в следните направления:

- медико-биологична характеристика на екокатастрофите, характерни за Варненски черноморски район;
- проучвания на наводненията, свлачищата, земетресенията, химическите аварии, радиационните инциденти и техните последици за Варненска област;
- организация на защитата на населението при бедствени ситуации;
- психологични проблеми при бедствени ситуации;
- проучване и анализ на информираността и подготовката на медицинските кадри и населението при бедствени ситуации;
- експериментални изследвания с опитни животни.

Значително място от научната продукция заема областта на екологичните катастрофи, характерни за Варненски черноморски район. Това тематично направление е един от най-обстойно разработените раздели в научно-изследователската дейност на доц. Романова. В монографията „Антропогенен риск от технологични и екологични катастрофи“, редица публикации и учебници са

представени особеностите на климатичните и метеорологични фактори, и влиянието им върху разпространението на атмосферните замърсители, направена е обширна характеристика на антропогенните фактори, определен е потенциалния риск за живота и здравето на населението след авария в промишлен обект, съхраняващ и произвеждащ отровни вещества, проучено е замърсяването на водите и са анализирани основните методи за откриване замърсяването на морските води. Въз основа на направените проучвания е разработена „Стратегия за защита на населението и запазване на биоразнообразието от екологични катастрофи”.

Друго основно направление в научните публикации на кандидата са проучвания на наводненията, свлачищата, земетресенията, химическите аварии, радиационните инциденти и техните последици за Варненска област. Акцентираща се върху свлачищата, като най-голям риск за бедствена ситуация в района и мероприятията за борба с тях. В много от разработките са проучени и анализирани, както потенциално опасните фирми и дружества, разположени основно в община Варна и Девня, така и основните отровни вещества криещи риск от масови отравяния – амоняк, хлор и хлорни съединения, дихлоретан, трихлоретан, калцинирана сода, азотни и фосфорни торове, цианови съединения, петролни продукти, ацетилен и други. Разработени са последиците при хипотетична радиационна авария в АЕЦ „Козлодуй”, АЕЦ „Черна вода” и терористични действия с обеднен уран. Разгледани са необходимите профилактични, организационни и законодателни мерки за Варненски черноморски регион.

Третото направление в научната дейност на доц. Романова е организацията на защитата на населението при бедствени ситуации. В множество публикации е направен анализ на организационната структура и управление на дейността по защита на населението при бедствия и е систематизирана организацията на медицинските мерки. Разработени са организационните принципи на медицинските мероприятия през различните фази на оказване на медицинска помощ. Подробно са разработени задачите и дейностите при масови бедствия: медицинска сортировка и евакуация, съпоставени със становищата на специалисти от други държави. Подчертано е своевременното участие на специализираните сили на Пожарна безопасност и защита на населението, Министерства и ведомства, които допринасят за ограничаване риска за околната среда и загубите сред населението. Посочени са и предпоставките за ефективна подготовка на здравните кадри по проблемите на бедствените ситуации.

Психологичните проблеми при бедствени ситуации са сериозна част от научно-изследователската дейност на доц. Романова. Проведени са задълбочени проучвания относно нивото на стрес, соматичните и психоемоционални ефекти, както и поведенческите нагласи при студенти от Медицински университет – Варна. Проучени са проявите на стрес при възрастни хора и са изготвени обучителни стратегии за превенция и управление на стреса на групи в риск.

Познаването на бедствията и техните последици, както и предварителната подготовка за защита е особено важна. В редица публикации са представени резултатите от проведените проучвания за оценка на информираността и подготовката на медицинските кадри, и населението за бедствени ситуации. Голям интерес представляват изследванията на хората с увреждания, за защита при възникване на бедствена ситуация. Недостатъчната подготовка на тази рискова група, определя необходимостта от изготвения „Наръчник за самопомощ и взаимопомощ при критични ситуации за хора с трайно нарушено здраве”.

Доц. Романова участва и в редица експериментални изследвания с опитни животни. Проучени са хематологичните промени и ензимната активност на алкалната фосфатаза, аланин аминотрансферазата и аспартат аминотрансферазата в серум, мозък и черен дроб, при самостоятелно и комбинирано въздействие на иприт и хербицида 2,4 - дихлорфеноксиоцетна киселина. Проведени са изследвания за разпределението на радиоизотопите – рубидий 86 и селен 75 метионин в различни органи, след физическо натоварване и третиране с протеин хидролизат и витамин С.

IV. Отражение на научните публикации на кандидата в литературата

Представена е академична справка от депозитариума на библиотеката на Медицински университет – Варна, за 76 цитирания в български източници и за 7 в чуждестранни бази данни – Web of Knowledge, Scopus и Google Scholar. За всички цитирания са посочени заглавията на публикациите и авторите направили цитиранията.

V. Научни приноси

Научните приноси на доц. Романова могат да се обобщат в следните основни направления:

1. Научно-приложни:

- чрез научно-обосновани факти, основани на задълбочени проучвания и

анализ на природните и антропогенните фактори, характерни за екологичните катастрофи във Варненски черноморски район, изготвя „Стратегия за защита на населението и запазване на биоразнообразието от екологични катастрофи“;

- разработва и предлага необходимите превантивни, организационни и законодателни мерки при бедствени ситуации във Варненска област;
- съществен научно-приложен принос са предложените мерки за „Правилно поведение и обучение на населението при травматичен инцидент, химическа авария и радиационен инцидент“;
- с голяма актуалност и значимост са обучителните стратегии за превенция и управление на стреса на групите в риск, както и изготвения „Наръчник за самопомощ и взаимопомощ при критични ситуации за хора с трайно нарушено здраве“.

2. Научно-теоретични:

- анализира природо-географските и антропогенните предпоставки за екокатастрофите във Варненски черноморски район, риска от замърсяването на водите и основните методи за откриване замърсяването на морските води;
- проучва и анализира потенциално опасните фирми и дружества, разположени в община Варна и Девня, и основните отровни вещества криещи риск от масови отравяния, разработва последиците за Варненска област при вероятна радиационна авария в АЕЦ „Козлодуй“, АЕЦ „Черна вода“ и терористични действия с обеднен уран;
- обстойно анализира организационната структура и управление на дейността по защита на населението при бедствия и систематизира организацията на медицинските мероприятия през различните фази на оказване на медицинска помощ;
- провежда задълбочени изследвания, относно нивото на стрес, соматичните и психоемоционални ефекти, както и поведенческите нагласи при студенти и проучва проявите на стрес при възрастни хора;
- извършва аналитично проучване на информираността и подготовката на медицинските кадри и населението за бедствени ситуации, като особено внимание заслужават изследванията на хората с увреждания, за защита при възникване на бедствена ситуация.

3. Научно-образователни:

- кандидатът е автор на четири учебника по „Медицина на бедствените ситуации” и съавтор на учебник по „Морска медицина”;
- разработва оригинални казуси, дидактически тестове, методически ръководства и практически задачи, които подготвят студентите и специализантите за справянето им в реални ситуации;
- допринася за усъвършенстване обучението на студентите по дисциплината „Медицина на бедствените ситуации”, съобразно конкретните особености в нашата страна и новите тенденции в обучението. Анализира учебните програми у нас и изследва становището на различни категории обучаеми по МБС. Въз основа на тези анализи очертава критериите за необходимите теоретични знания и практически умения на студентите, които залягат в учебните програми;
- на базата на международния опит, собствения опит и проучвания, анализира основните предпоставки, които определят ефективното обучение на здравните кадри и населението. Въз основа на това предлага обособяването на учебно-методични и координационни звена, създаване на съвременна учебно-материална база, осигуряване на актуална информация и др.;

VI. Учебно-преподавателска дейност

Доц. Романова има 38 години преподавателски стаж по дисциплината „Медицина на бедствените ситуации”. Учебната и натовареност, представена в таблица 2, съгласно изготвената справка от Ректората на МУ – Варна, възлиза на 365 часа за учебната 2014 / 2015 г., 300 часа за учебната 2015 / 2016 г., 272 часа за учебната 2016 / 2017 г. и 303 часа за учебната 2017 / 2018 г., което значително надхвърля регламентирания хорариум. Успешно участва в провеждането на лекции и упражнения със студенти от специалностите – „медицина”, „дентална медицина”, „здравен мениджмънт”, „медицинска сестра”, „акушерка”, „управление на здравните грижи”, „опазване и контрол на общественото здраве”, специалностите от Медицински колеж – Варна, както и в обучението на специализанти, курсове и индивидуално обучение по СДО, обучение по свободно избираемите дисциплини: Първа помощ в дома и офиса, Биотероризъм, Екология и екологични катастрофи,

Морски инциденти и Морска медицина. Доц. Романова има опит и в обучението на специалисти от РЗИ, Гражданска защита и БЧК.

Таблица 2. Аудиторна заетост за периода 2014 - 2018 г.

Учебна година	Натовареност в часове	Норматив по решение на АС
2014/2015 г.	365	162
2015/2016 г.	300	162
2016/2017 г.	272	152
2017/2018 г.	303	126

Педагогическата дейност на кандидата включва още:

Разработване на учебни програми, дидактически тестове, методически ръководства, изготвяне на конспекти за провежданите курсове, както и участие в семестриални изпити със студенти и колоквиуми на лекари-специализанти. Понастоящем е научен ръководител на трима лекари-специализанти по „Медицина на бедствените ситуации“.

VII. Лични впечатления

Познавам доц. Романова от дълги години. Тя има близо 40 годишен опит като университетски преподавател по Медицина на бедствените ситуации и е преминала последователно през всички необходими етапи на академичното развитие. Колегиална, отзивчива, притежаваща силно изразена мотивация и нагласа за работа в екип, с организационни умения и развито чувство за отговорност към поетите задачи. Доц. Романова е изграден специалист и преподавател с висока професионална репутация в областта на общественото здраве и Медицина на бедствените ситуации.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Доц. д-р Романова е единствен кандидат в конкурса за „професор“ в област на висше образование 7. „Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.1. „Медицина“ и научна специалност „Медицина на бедствените ситуации“ за нуждите на Катедра по Медицина на бедствените ситуации и Морска медицина към Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна.

Тя се представя с 56 научни труда. Научните трудове, като цяло съдържат научно-приложни, научно-теоретични и научно-образователни приноси за Медицина на бедствените ситуации. Доц. Романова е утвърден изследовател и преподавател с висок авторитет и несъмнени лични качества.

Във връзка с гореизложеното и съобразявайки се с критериите на Закона за развитие на академичния състав в Р България и с Правилника за развитието на академичния състав в Медицински университет – Варна, убедено препоръчвам на членовете на уважаемото научно жури, да изберем доц. д-р Христианна Ангелова Романова - Радева, доктор по медицина, за професор, за нуждите на Катедра по Медицина на бедствените ситуации и Морска медицина към Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна.

16. 08. 2018 г.

София

Рецензент:

доц. д-р В. Захариев, д.м.